

COMMEDIA DELL'ARTE

Italská improvizovaná komedie

Commedia dell'arte / Literatura

- Kratochvíl, Karel:
Ze světa komedie dell'arte :
fakta poznámky, podněty
Praha : Panorama 1987

Commedia dell'arte

- komedie umělecká,
komedie profesionálních herců
- komedie improvizovaná
- commedia delle maschere (komedie masek)
- commedia a soggetto (komedie podle scénáře)

Commedia dell'arte

■ Znaky

- ❖ pevná dějová osnova (na začátku argumentum)
- ❖ typy – masky
- ❖ improvizace

Commedia dell'arte

- vznik v polovině 16. stol.
- vrchol v 17. stol.
- zánik v polovině 18. stol. (Goldoni...)

Commedia dell'arte

- Zdroje aneb jak vznikla CDA
  - ❖ tradiční masky, karneval
  - ❖ fenomén „piazza“ (náměstí)
    - ❖ vyvolávači, obchodníci
    - ❖ piazza jako společenské a zábavní centrum
  - ❖ jarmareční umění
  - ❖ antika (atellana, římská komedie...)

Commedia dell'arte

- centra: Benátky, Neapol...
- profesionální divadelníci (hraní je pro ně zdrojem obživy)
- mohou hrát ženy

Commedia dell'arte

- kočovné divadelní skupiny (většinou na bázi rodinné)
  - ❖ v čele: principál
  - ❖ herci: jsou hlavními tvůrci CDA
  - ❖ herecké typy – zdokonalování typů
  - ❖ jakmile bylo dosaženo perfekce uvnitř toho kterého typu – nastává postupné vyprazdňování
  - ❖ vliv dvorského divadla a šlechty – další z důvodů zániku CDA

Commedia dell'arte - Postavy a masky

- postava = maska
- herec orientován po celý život na jednu postavu
- pro každou situaci měl herec škálu gest, postojů, akrobatických kousků a jazykových prostředků
- lazzi = žert, gag – základní součást hereckého rejstříku
  - slovní, pohybové (akrobacie), gestické, rozličné kousky (kouzlení)...

Commedia dell'arte - Postavy a masky

- všechny postavy:
  - ❖ obličejové polomasky
  - ❖ charakteristické stylizované kostýmy
  - ❖ *výjimka: innamorati (mladí, zamilovaní)*
  - ❖ centrální komunikační prostředek není ani mimika, ani řeč, ale **pohyb**
  - ❖ interakce s publikem

Commedia dell'arte - Masky

Commedia dell'arte - Postavy a masky

- 3 skupiny postav (masek, typů)
  - ❖ **zanni** (sluhové)
  - ❖ **vecchi** (staří)
  - ❖ **innamorati, amorosi** (zamilovaní, mladí)
- doplňující typy
- podobné principy jako v řecké komedii (nová attická komedie – Menandros) a v římské komedii (Plautus, Terentius)

CDA / Zanni (Sluhové)

- sociálně nižší vrstva společnosti
- sluhové a služky
- obyčejní lidé té doby, jejich přání a jejich kritika společnosti

CDA / Zanni (Sluhové)

Brighella

- pochází z Bergama (nářečí)
- záludný, lstivý a vychytralý
- orientován na svůj prospěch
  - ovládá akrobatické kousky
- má převahu nad Harlekýnem
- maska většinou černá (olivová)
- obyčejný sluha, příp. jako hostinský atp.

CDA / Zanni (Sluhové)

Harlekýn, Arlecchino (Trufaldino)

- vše si může dovolit
- naivní, nenasytný („sluha dvou pánů“),
- ironie – hlas obyčejných lidí
- komická maska – černá
- pestrý záplatovaný oděv, klobouk
- dřevěný mečík - plácačka

CDA / Zanni (Arlecchino)

- Z Arlecchina se vyvíjí Kasperl, Kašpárek atp.

CDA / Zanni (Sluhové)

Colombina

- dívka z prostých vrstev
- služka nebo kuchařka
- sebejistá, těšící se ze života
- bez masky
- jednoduché šaty

CDA / Zanni (Sluhové)

■ **Pulcinella**

CDA / Vecchi (Staří)

- bohatá vrstva obyvatelstva (měšťané)
- mají peníze, jsou vzdělaní (mnohdy jen povrchně)
- snaží se odlišit od prostých lidí, sami sebe vidí jako „lepší lidi“
- publiku se jeví jako nesympatičtí, jsou směšní

CDA / Vecchi (Staří)

Pantalone

- většinou: bohatý kupec z Benátek
- bohatý a lakomý
- míchá se do věcí, po nichž mi nic není
- je ženatý, přesto vztahy k mladším ženám
- má dceru, kterou drží zkrátka
- nenávidí k Dottorovi (oboustranná)

CDA / Vecchi (Pantalone)

- hnědá maska se zahnutým nosem
- koží bradka
- černý plášť a těsně přiléhavé červené kalhoty (pantalony)

CDA / Vecchi (Staří)

Dottore

- vzdělaný právník nebo učenec z Boloně
  - považuje se za vzdělance, ale postrádá logické myšlení
    - komolí citáty, latinu
  - většinou nenávidí Pantalona
- hnědá maska, červené tváře, bambulovitý nos
  - je velmi bohatý, má syna
  - bílý okrouhlý límec (krejzl)
    - černá halena, kalhoty, doktorský talár

CDA / Innamorati (Zamilovaní)

- bez masky, v současném oděvu
- milují se – překážky, trápení, ale: šťastné zakončení
- většinou dva páry ve hře
- Isabella, Julia/Giulia, Smeraldina...
- Florindo, Leandro...

CDA / Další postavy

Il Capitano (Spavento)

- „chlubivý vojín“ – chvástal a zbabělec
- většinou Španěl (okupant)

CDA / Společnosti

■ **Compagnia dei Comici Gelosi** (gelosi = žárliví)

- Hráli klasický repertoár i CDA
- Hráli také pro vyšší vrstvy
- Vznik 1568 v Miláně
- Nejlepší z hereckých skupin

CDA / Compagnia dei Comici Gelosi

- Země, kde hráli: Španělsko, Francie, Anglie, Německo (Haupt- und Staatsaktionen), Rakousko (vídeňská fraška), Polsko
- Běžná skupina měla cca 12 členů
- **Francesco Andreini** (Capitano Spavento)
- **Isabella Andreini** (prima-donna)

CDA / Isabella Andreini 1562 - 1604

- krásná a inteligentní
- herečka CDA, básnířka
  - zápisky lazzi, slovních hříček...

Význam CDA

- princip CDA využívá Shakespeare, Molière, Nestroy...
- úpadek v 18. stol. (Carlo Goldoni proti CDA)
- obroda na počátku 20. stol. – silná inspirace pro avantgardu (improvizace, spontaneita...)